

מאיר הדעה על כבוד רבו

2	שלא להורות בפני הרב, ורב שמחל על כבודו	רמב
8	קיצור בהנהגת הוראות איסור והיתר	

מאיר הדעה על כבוד רבו

רמב - שלא להורות בפני הרב, ורב שמחל על כבודו

(א) חייב אדם בכבוד רבו (א) ויראתו יותר מבשל אביו: הגה אצני שהוא רבו מוזהק(ב) קורא אותו בדרכו רבו אצל זכרו שאין מוזהק קורא אותו אצל:

(א) בכבוד רבו - אם רבו נתכבד בעליה, ואחר כך התלמיד באופן שזה מזלזל בכבוד הרב, שהתלמיד לא יעלה לעלייתו שכבוד רבו דוחה החסרון באי-קבלת עליה, ואם הרב מוחל שיעלה (פ"ת).

(ב) אביו שהוא רבו - אין נוהגין כן, א' דיש לקרותו בשם אב המיוחד לו מילדותו, וגם מסתמא האב מוחל על כבודו (ש"ך).

(ב) ככל החולק על רבו בחולק על השכינה וכל העושה מריבה עם רבו כעושה עם השכינה וכל המתרעם עליו כאילו מתרעם על השכינה וכל המהרהר אחר רבו כמהרהר אחר השכינה:

(ג) איזהו חולק על רבו כל שקובע לו מדרש(ג) ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים אף ע"פ שהוא במדינה אחרת: הגה אצל מותר לחלוק עליו זאיזה פסק או הוראה אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהגין עמו(ד):

(א) שקובע לו מדרש - יש מח' אם היינו דווקא להוראה או גם ללימוד (ש"ך).

(ד) אבל מותר לחלוק - היינו אם נתחכם יותר מרבו, ואם לאו רק ברשות או אחר שמת (ש"ך).

(ד) אסור לאדם להורות לפני רבו לעולם(ה) וכל המורה לפניו חייב מיתה: הגה יואפילו נטילת נשות לא מהני תוך שלש פרסאות אם הוא רבו מוזהק: ואם הוא רחוק מרבו י"ב מיל ושאל לו אדם דבר הלכה בדרך מקרה יכול להשיב אבל לקבוע עצמו להוראה ולישב ולהורות אפילו הוא בסוף העולם אסור להורות עד שימות רבו או עד שיתן לו רשות: הגה וכל זה זכרו מוזהק אצל בתלמיד חזר אפי' תוך שלשה פרסאות שזי וי"א דמ"מ לפני רבו ממש(ו) אסור ואפי' שלא בפניו ממש אם התחילו זכבוד הרב לומר שישאלו לרב או שהרב מופלג בחכמה וזקנה אין להורות זעירו: וי"א דתלמיד גמור(ז) תוך י"ב מיל חייב מיתה אם הוא מורה חוץ לי"ב מיל פטור אבל אסור: הגה וי"א דלוקא זרגיל לבא לעירו של תלמיד(ח) אצל אם אינו רגיל לבא שם רק דרך אקראי מותר כל שהוא חוץ לג' פרסאות: תלמיד חבר תוך י"ב מיל פטור אבל אסור וחוץ לי"ב מיל מותר אע"פ שנטל רשות מרב אחד(ט) לא סגי עד שיטול רשות מכל רבותיו המובהקים: הגה והאי מוזהקים(י) לא מיידי לא מיידי כשאר רבו מוזהק שרוב חכמתו ממנו דא"כ לא אפשר להיות לו הרבה רבותיו מוזהקים אלא ר"ל תלמיד גמור לאפוקי תלמיד חזר דהיינו שנתגדל בתורה ונעשה חזר לרבו דהיינו שהוא קרוב להיות גדול זכרו מיהו חולקין וסבירא להו דאי קבל נשות מרבו אחד מהני להורות חוץ לג' פרסאות אצל תוך ג' פרסאות לא מהני ליה וי"א דכל שאינו רבו מוזהק דהיינו שאין רוב חכמתו ממנו תלמיד חזר הוא:

(מ) להורות - ראוי לכל מי שהגיע להוראה שלא יורה שום הוראה בלתי עיון תחלה בספר. כי רבותינו הן הן הספרים אשר נתפשטו בקרב ישראל², וראוי לעשות כן במקום שאין בני תורה שלא יחשדוהו (פ"ת).

(י) ממש - היינו לפניו ממש ואל רבו ממש (ש"ך).

(ז) וי"א דתלמיד גמור - וי"א אלו אין מחלקים בין דרך מקרה לקבע (ש"ך).

(ח) ברגיל לבא - לקצים היינו ביום השוק או בב' וה' אבל פעם בשנה לא (ש"ך).

(ט) אע"פ שנטל רשות - אם יש לו רבו מובהק, וכמה שאינם מובהקים רק צריך ליטול רשות מרבו מובהק (ש"ך).

¹ עי' ערוה"ש שהיינו דווקא מדרש שבה מלמדים הלכה למעשה ולא כזמנינו שמלמדים רק גמרא.

² היינו כל מה שאדם מורה מתוך ספר אינו בגדר מורה הוראה כלל וכלל כדלקמן סעיף ט.

מאיר הדעה על כבוד רבו

(י) והאי מובהקים - מכאן נראה אפילו לא למד רוב חכמתו ממונ כל שלא נתגדל להיות קרוב לרבו מיקרי תלמידו, אבל נראה שכל הדין רבו לגבי להורות לפניו או לקבוע לו מדרש הוא מתרעם או מהרהר אחריו, היינו רק כאשר רוב חכמתו ממנו (ש"ך).

(ה) "אין תלמיד יכול לסמוך אחרים במקום רבו:

(ו) אם לא קבל הנסמך הסמיכה מיד הרב ההוא הסומך אלא ע"י רבנים אחרים והוא נעשה להם סניף אין לאותו הרב להשתרר עליו כלל אם אינו רבו: הגה אצל אס סמכו לבדו נהגו שהנסמך כפוף קלת לסומכו וכן מי שלומד בישיבה זמן א' נהגו לומר שהוא תלמיד בעל הישיבה אע"פ שאפשר שבעל הישיבה שמע יותר חדושים ממנו ויש למנהגים אלו עיקר על מה שסמוכו:

(ז) לא מקרי הוראה אלא כשמורה על מעשה שבא לפניו אבל אם שאלו לתלמיד הלכה כדברי מי יוכל לומר מה שבדעתו כיון שאינו מורה על מעשה שבא לפניו(יא):
(א) כיון שאינו - אבל אם מורה על מעשה שהבא לפניו אסור לומר הלכה כדברי פלוני:
(ש"ך).

(ח) "לא מקרי הוראה(יב) אלא בדבר שיש בו חדוש לשואל אבל בהוראה ידועה שהיא פשוטה לכל כגון נותן טעם לפגם או לבטל איסור בששים וכיוצא באלו מותר:
(ב) לא מקרי הוראה - ו"ח (ש"ך).

(ט) "יש מי שכתב שכל הכתוב בספרים מפסקי הגאונים יכול להורות בימי רבו רק לא יורה דבר מלבדו ולא יסמוך על ראיותיו לדמות מלתא למלתא מעצמו:
(י) "יש מי שכתב שאסור לחכם להתיר דבר התמוה שנראה לרבים שהתיר את האסור(יג):

(א) שהתיר את האסור - אבל עם ראיות מותר (ש"ך).

(יא) "לאפרושי מאיסורא כגון שרואה אדם שעובר עבירה מפני שאינו יודע שהוא אסור או מפני רשעתו מותר להפרישו ולומר לו שהוא אסור בפני רבו שבכל מקום שיש חילול השם אין חולקין כבוד לרב:

(יב) אם בני ביתו(יד) של תלמיד הוצרכו להוראה ושאלו לו לא יורה להם במקום רבו: ולא כל מי שמת רבו מותר לישב ולהורות אלא"כ הגיע להוראה.
(יג) בני ביתו - אבל לעצמו מותר להורות וצ"ע (פ"ת).

(יג) תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה הרי זה שוטה רשע וגם רוח ועליו נאמר כי רבים חללים הפילה: הגה ותלמידים הקטנים הקופלים להורות ולישב צראש להתגדל בפני ע"ה מרבים מחלוקת ומחריבים העלם ומכזין נהה של תורה "ויזהר כל אדם שלא יורה כשהוא שתוי יין(טו) או שאר דברים המשכרים אפי' בדבר פשוט אם לא שהוא דבר צרור בפוסקים(טז) וזל קרי כי רב הוא ועיין בחוה"מ סי' ז':

(טז) שתוי יין - היינו רביעית חי או אפילו הוסיף מים כל שהוא אבל אם ישן מעט או הלך כדי מיל עבר היין ומותר להורות, אבל שתה יותר מרביעית אפילו מזוג או ישן או הלך כל זמן מוסיף בשכרותו אלא ישהה לפי השכרות עד שלא ישאר משכרותו שום דבר. אבל יו"ט או פורים ששותים הרבה אל יורה עד למחר חוץ מדין שכבר נתן דעתו על הספק מותר להורות בין לאיסור בין להתיר אפילו אחר סעודה גדולה (ש"ך). היינו איסור והיתר אבל דיני ממונות מותר (פ"ת).

(טז) דבר צרור בפוסקים - ט"ס וצ"ע בפוסקים, ולא בפוסקים (ש"ך), מידת חסידות שלא יורה ביום שרתח או מיצר או בא מן הדרך ברגליו או ביתא דאית ביה שכרא או הרסנא אבל אין שם איסור אילו לכתחילה (ש"ך).

³ אבל מסתמא מותר לומר כדרך תלמוד שפלוני אוסר ופלוני מתיר וכו'.

⁴ עי' ערוה"ש אות כו, שמשמע כאשר רבו שותק, וצ"ע אם יש בזה דיוק.

⁵ וכן עיקר (ערה"ש כה)

מאיר הדעה על כבוד רבו

(יד) כל חכם(יז) שהגיע להוראה ואינו מורה(ניה) הרי זה מונע תורה ונותן מבשולות לפני רבים ועליו נאמר ועצומים כל הרוגיה: הגה ענין הסמיכות שנהגו בזמן הזה כדי שידעו כל העם שהגיע להוראה ומה שמוהר הוא צרכות רבו הסומכו ולכן אם כבר מת רבו א"ל לסמיכות וכן בתלמיד חבר כדרך שנתבאר לעיל במקום ש"ל רשות א"ל סמיכות וי"א דמי שאינו מוסמך למורי ונותן גיטין וחליפות אין צמעשו כלום ויש לחוש לגיטין וחליפות שנתן אם לא שידוע לכל שמומחה לרבים הוא רק שמאלד ענוה וספלות אינו מבקש גדולות ויש חולקים ומקילין ובמקום עגון יש להקל אם כבר נתן גיטין וחליפות אבל לא בדרך אחר כי מנהגן של ישראל תורה כן נ"ל ועוד נ"ל שמותר לתת מורינו לאחד שסדר גיטין(ויט) ואף על פי שמדין הסמיכה שצימים הראשונים לא היו דינא הכי מ"מ עכשו אינו אלא נטילת רשות בעלמא ושרי:

(יז) כל חכם - איתא במהרש"א שאותם המורים הלכה מתוך השו"ע ללא ידיעת הגמ'

טעות נפל בהוראתן ואפשר דדוקא ללא ש"ך וט"ז ומג"א ושאר אחרונים (פ"ת).

(יח) ואינו מורה - עיני דין יש מח' אם זה באו"ה או רק בדיני ממונות, אבל באלמנה

ויתום לכו"ע יש איסור וכן להתיר אשה לבעלה (פ"ת).

(יט) שיסדר גיטין - היינו ולא צריך להיות מורה הורה לכל התורה (ש"ך).

(טו) אסור לתלמיד לקרות לרבו בשמו לא בחייו ולא במותו⁷ ואפילו לקרות לאחרים ששמו בשמו אסור אם הוא שם פלאי שאין הכל רגילין לקרות בו: הגה אבל אם שרגילין בו מותר להזכיר שלא בפני רבו(כ) וכל זה דוקא כשאינו מזכיר רק שמו לבד אבל מותר לומר רבי מורי פלוני(כא):

(כ) מותר להזכיר - היינו לקרא לאחרים (ש"ך).

(כא) רבי מורי - היינו שלא בפניו, אבל בפניו חייבים לומר "רבי" (ש"ך), וי"ח (פ"ת).

(טז) לא יתן שלום לרבו ולא יחזיר לו שלום בדרך שאר העם אלא שוחה לפניו ואומר לו ביראה ובכבוד(כב) [שלום עליך רבי⁷ ואם נתן לו רבו שלום אומר לו] שלום עליך מורי ורבי (וכן נוהגין⁷ וי"א דאין לתלמיד לשאול בשלום רבו כלל(כג) שנאמר ראוני נעים ונחצאו)⁷ ולא יחלוץ תפיליו לפני רבו⁷ ולא יסב לפניו, אלא יושב כיושב לפני המלך.⁷ היה רבו יושב בסעודה עם אחרים, נוטל רשות מרבו ואח"כ מאחרים(כד), וי"א יתפלל לפניו לא ולא לאחריו(כה)(כו) ולא בצדו ואין צריך לומר שאסור להלוך בצדו אלא יתרחק לאחר רבו ולא יהא מכוון כנגד אחריו אלא יצדד עצמו לצד אחר בין כשמתפלל עמו בין כשהולך עמו וחוז' לד' אמות הכל מותר (ועיין בא"ח סי' צ"ד(כו)).

⁷ ולא יבג עמו למרחץ א"ב הוא צריך לו: הגה⁷ ואם היה התלמיד צמחץ קודם לרבו וצא רבו לשם א"ל לאת⁷ וכל זה לא מיירי אלא במקום שהולכים ערומי ערוה צמחץ אבל במקום שהולכים צמכנסים מותר וכן המנהג פשוט ליכנס עם רבו ואצו וחמיו ובעל חמו ובעל אחותו למרחץ אע"פ שצגמ'⁸ אסרו כולם והכל הוא מטעם דעכשו הולכים צמכנסים ולא יושב לפניו עד שיאמר לו שב ולא יעמוד עד שיאמר לו עמוד או עד שיטול רשות לעמוד⁷ וכשיפטר מלפניו לא יחזיר לו אחריו אלא נרתע לאחוריו ופניו כנגד פני רבו: הגה⁷ והנפטר מרבו ונטל ממנו רשות ולן צעיר לריך לחזור וליטול ממנו רשות ודוקא שלא אמר לו מתחלה שרואה ללון צעיר אבל אם הגיד לו בשעה שנטל רשות א"ל לחזור וליטול ממנו רשות.⁷ ולא יושב במקומו ולא יכריע דבריו בפניו ולא יסתור דבריו(כח). וחייב לעמוד מפניו, משיראנו מרחוק מלא עיניו לה עד שיתכסה ממנו שלא יראה קומתו, ואח"כ יושב. ואפילו היה רכוב, צריך לעמוד מפניו(כט), דחשיב כמהלך. הגה: ד"י"א

⁶ למה אין את זה באביו?

⁷ וכנראה שגם בשבת שנוהגים לומר שבת שלום, צריכים לומר שבת שלום להרב, לרבי, וכן בימים נוראים לשנה טובה וכו' לרבי.

⁸ אבל רבתי יב ורמב"ם איסור, פכ"א הט"ז.

מאיר הדעה על כבוד רבו

לחן אדם חייב לעמוד לפני רבו, רק שחרית וערבית(ג). ^זודוקא צבית הרב, אבל לפני אחרים שאין יודעים שעמד לפניו, חייב לעמוד.

(כב) ביראה ובכבוד - ואם נותן לו רבו שלום יאמר לו שלום עליך רבי ומורי כדלקמן סי' קסט שמוסיפים בהשבת שלום (ט"ז).

(כג) דאין לתלמיד - אם עובר לפני הרב ואינו נותן לו שלום הוי דרך בורות (פ"ת), וכוונת הרמ"א שלא יראה את עצמו לפני רבו בדווקא לחייב את זה, אבל אם נפגשו שיתן לו שום (ברכי יוסף).

(כד) נוטל רשות מרבו - וה"ה אם היה אביו יושב בסעודה עם אחרים נוטל רשות מאביו ואח"כ מאחרים וכן הוא בנוסחאות ברכת המזון וכן נוהגין, ואם אביו וגם רבו מובהק שלמד עמו בחנם שאם נוטל רשות מרבו ואח"כ מאביו (ש"ך).

(כה) ולא לאחוריו - רש"י פי' הטעם שזה יוהרא, והתוס' כתבו שנראה כמשתחוה לו, ור' יונה אמר שמא יצטרך רבו לפסוע ג' פסיעות לאחוריו בעוד שזה מתפלל ולא יוכל (ט"ז), וי"א שבציבור אין להקפיד (ש"ך).

(כו) שם - ולהתפלל עם אחוריו לרבו, אפילו תלמיד חבר י"א דביזוי גדול הוא (ש"ך), וי"א שזה אסור אפילו חוץ מד' אמות שלו (ש"ך).

(כז) סי' צ"ד - צ"ל צ (ט"ז).

(כח) יסתור דבריו - והוא אסור אפילו שלנו בפניו ולענין הלכה עי' רמ"א סעיף ג' (ט"ז), עי' לעיל רמ' סעיף ב' (ש"ך).

(כט) לעמוד לפניו - אבל לא בט' באב, אין המנהג כן (פ"ת).

(ל) דאין אדם חייב - וי"א שחייב כל פעם (ש"ך).

(יז) ^זישלשה שהיו מהלכים בדרך הרב באמצע הגדול לימין והקטן לשמאל(לא): הגה ^זוהא' לחן מכבדים דלרכים אלא צפתח הראוי למזוזה(לז) היינו מכל א' הולך לדרכו ואינו צחצורה אחת אבל אם הם צחצורה אחת מכבדים דלרכים ^זוצמקום סכנה א"ל לכבד כלל:

(לא) הגדול לימין - לאחוריו ומצדד עמו לצדדין והקטן לצד שמאל וחוץ לד' אמות הכל מותר (ש"ך).

(לב) בפתח הראוי למזוזה - ובכלל זה הוא בית הכנסת ובית המדרש (רע"א).

(יח) ^זאם קראו לרבו לקרות בתורה בצבור(לג) אינו צריך לעמוד כל זמן שרבו עומד: הגה וכן כשהרב עומד למעלה צבית והתלמיד על הקרקע א"ל לעמוד לפניו ואפי' כשהס"ת על הצימה אין לצור שצבהכ"נ לרכים לעמוד להספר צרכות אחרת:

(לג) אם קראו - אם רבו הגיע למקומו אין צריך לעמוד לפניו, אבל אם עמד לנוח צריך לעמוד עוד (רע"א).

(לד) ה"ה על השלחן שהוא גבוה מ' טפחים ורוחב ד' שהוא רשות בפני עצמו - וה"ה בארון אפילו אם הדלת פתוח, אבל עומדים דרך כבוד ואין חיוב בדבר (ט"ז).

(יט) כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד עושה לרבו ואם הוא במקום שאין מכירין אותו ואין לו תפילין בראשו וחושש שמא יאמרו עליו שהוא עבד אינו נועל לו מנעל ולא חולצו:

(כ) ^זכל המונע תלמידו מלשמשו מונע ממנו חסד ופורק ממנו יראת שמים ^זאיובל תלמיד שמזולז דבר מכל כבוד רבו גורם לשכינה שתסתלק מישראל:

(כא) ^זאין חולקין כבוד לתלמיד בפני רבו אלא אם כן רבו חולק לו כבוד(לה)(לו)(לז): הגה ^זואפי' תלמידו של התלמיד או בנו של התלמיד אין להם לעמוד לפני הרב נגד רבו או אצו התלמיד אלא אם כן הרב חולק לו כבוד ודוקא אם הרב הוא כן רבו של זה היושב לפניו(לח):

(לח) רבו חולק לו כבוד - ה"ה אם אחרים שם חולקים לו כבוד (ש"ך).

(לי) שם - אשת ת"ח חייב בכבודה⁹, ואפילו לאחר מיתה, אמנם אם נישאת לע"ה אין חיוב (ט"ז).

⁹ עי' לקמן הערה .Error! Bookmark not defined.

מאיר הדעה על כבוד רבו

- (ל) שם - המזכיר שם של אדם גדול צריך להזכירו בגוף שלישי, אמנם אם מזכירו הרבה אפשר בגוף שני, ותלמיד חבר אין חיוב כלל (ט"ז).
- (לח) ודוקא אם הרב הוא ג"כ - כבוד של רבו של רבו דוחה כבוד רבו (ש"ך).
- (כב) ראה רבו עובר על דברי תורה אומר לו למדתני רבינו¹⁰ כך וכך (ל"ט): הגה מ"ו ואם לכה לעבור רק על איסור לרצון אפי"ה לריך למחות זידו מ"הרואה רבו עושה מעשה ויש לו להקשות על זה אם הוא איסור לאורייתא יקשה לו קודם המעשה ואם הוא איסור לרצון יניחו לעשות המעשה ואח"כ יקשה לומר) הואיל ואינו יודע ודאי שצוה אלא שיש לו להקשות על זה:
- (לט) אומר לו - דרך כבוד (ש"ך).
- (מ) הרואה רבו - וי"ח שבכל אופן צריכים למחות (ש"ך).
- (כג) מ"כ זמן שמזכיר שמועה בפניו אומר לו כך למדתני רבינו:
- (כד) מ"ל לא יאמר דבר שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם אומרו (מ"א):
- (מ"א) שם אומרו - שסתם מה שהתלמיד אומר סוברים השומעים שמפי רבו שמע, ואם לא שמעו מפיו צריך להודיעו מפי מי שמע, אבל שמועה ששמע מרבו רשאי לאומרו בסתם. מיהו עכשיו סתם מה שהאדם אומר סוברים העולם שהוא מפי עצמו, והלכך הדין משתנה. ומ"מ ודאי דאסור לומר בסתם, וכ"ש משם עצמו, דבר ששמע מאחרים דהוי מתעטף בטלית שאינו שלו (ש"ך).
- (כה) מ"כ שימות רבו (מ"ב) קורע עליו כל בגדיו עד שמגלה לבו ויש אומרים שאינו קורע אלא טפה ואינו מאחה לעולם (מ"ג) ומתאבל עליו בחליצה וכל דיני אבלות מקצת יום המיתה או מקצת יום השמועה:
- (מ"ב) רבו - מי שגיייר גרים והכניסן תחת כנפי השכינה¹¹ ואח"כ מת מחוייבים לקרוע עליו כדין רבו (פ"ת¹²).
- (מ"ג) ואינו מאחה לעולם - לכו"ע (ש"ך).
- (כו) מ"א אפי" בשמועה רחוקה קורע על רבו כשם שקורע על אביו (וע"ל סי' ש"מ ושע"ד):
- (כז) מ"ב שרבו מת מוטל לפניו אינו אוכל בשר ואינו שותה יין כדין מי שמתו מוטל לפניו:
- (כח) מ"ב שמזכיר רבו תוך י"ב חודש צריך לומר הריני כפרת משכבו¹³:
- (כט) מ"ב פני רבו הוא בכלל כל משנאי אהבו מות הגה מ"ו ודוקא כיחונמו) שהוא לזכר שיכל מגופו זכח אצל רוק בעלמא מותר לזנוס הוא לרוק:
- (מ"ד) ודוקא כיחו - היה לו להסתלק משם או להבליע בכסותו (ש"ך).
- (ל) מ"ב אלו הדברים שאמרנו שצריך לכבד בהם את רבו לא אמרו אלא ברבו מובהק דהיינו שרוב חכמתו ממנו אם מקרא מקרא אם משנה משנה אם גמרא גמרא: הגה מ"ו וזימים אלו עיקר הרבנות אינו תלוי זמי שלמדו הפלפול וחילוקים שנהגים בהם בזמן הזה רק זמי שלמדו פסק ההלכה והעיון והעמידו על האמת והיושר, אבל אם לא למד רוב חכמתו ממנו אינו חייב לכבדו בכל אלו הדברים אבל עומד מלפניו (מ"ה) מ"ב משיגיע לארבע אמותיו וקורע עליו כשם שהוא קורע על כל המתים (מו) שהוא מתאבל עליהם אפילו לא למד ממנו אלא דבר אחד בין קטן בין גדול עומד מלפניו וקורע עליו (ועיין לקמן סי' ש"מ סעיף ה'):
- (מ"ה) אבל עומד מלפניו - וב' ת"ח הלומדים ביחד ומקשים ומפרקים זה לזה יש פוסקים דדינן כרבן מובהק וי"ח (ש"ך).
- (מ"ו) על כל המתים - היינו קרע שמתאחה (ט"ז).

¹⁰ עי' גר"א שאפילו לא למד את זה ממנו אומר כך.

¹¹ השער אפרים מדבר על מי שקנה עבד מעכו"ם וגיירו, והשיאו לישראל.

¹² וצ"ע בבעל תשובה.

¹³ עי' לעיל רמ סעיף ט.

מאיר הדעה על כבוד רבו

(לא) ¹³כל תלמיד חכם שדעותיו מכוונות אינו מדבר בפני מי שגדול ממנו בחכמה אע"פ שלא למד ממנו כלום: הגה ו'אין לחדם להורות עד ארבעים שנה(מז) אם יש גדול ממנו(מח)(מט) צעיר אף על פי שאינו רבו, ¹⁴החכם שאסר אין חזירו רשאי להתיר(נ) משקול הדעת אבל אם יש לו קבלה שטעה(נא), או שטעה בדבר משנה¹⁴ יוכל להתיר(נב)(נג), ואפילו אם טעה בשקול הדעת(נד) יכול לישא וליתן עם המורה עד שיחזור בו, ולכן אין איסור לשאל [לשאלו] לשני, ובלבד שיודיע אותו שכבר הורה הראשון לאסור, ואפי' אם התיר הראשון(נה)(נו)(נז) וכבר חלה הוראתו אין לשני לאסור מכח שקול הדעת, וכל זה באותה הוראה עומה אבל צמעה אחר(נח) פשיטא שיכול להורות מה שנראה אליו:

- (מ) מ' שנה - י"א מגיל מ', וי"א מ' שנה אחרי שהתחיל ללמוד (ש"ך).
- (מח) אם יש גדול ממנו - אם שניהם שוים מותר אע"פ שלא הגיע למ' שנה וי"א שאין להורות עד מ' שנה בשווה לגדול העיר בחכמה ויש לחהמיר (ש"ך).
- (מט) שם - או זקן ממנו בעיר אם שוה לו בחכמה (ש"ך).
- (נ) חכם שאסר - היינו כשכבר חלה הוראתו אבל כאשר הם בבית המדרש יכול להתיר (ש"ך), י"א אפילו הוא גדול ממנו בחכמה, וי"א שהיינו דווקא כאשר הם שוים בחכמתם (ש"ך), ואם התיר אינו מותר (ש"ך).
- (נא) אם יש לו קבלה - היינו שהראשון טענה (ש"ך), וי"ח שקבלה לא מספיקה לבטל הפסק של הראשון (ש"ך), ויש מקיימים דברי הרמ"א אבל המורה צריך לקבל דעת רבותיו, אבל אם חולק גם על רבותיו אין רשאי להתיר (פ"ת).
- (נב) בדבר משנה - אם יש בדבר ב' טעמים וא' הוא נסתר מדבר משנה וב' משיקול הדעת, אם ידע מהראשון ולא מהשני זה טעותב שיקול הדעת ואסור לפסוק נגדו, ואם טעה בשניהם יש להסתפק, ונראה כטעה בדבר משנה (פ"ת).
- (נג) שם - ואם שלח שלוחו אל המורה והורה לו לאסור בהנאה וזרקו לאיבוד ואח"כ נודע שטעה בדבר משנה שניהם פטורים¹⁵ (פ"ת).
- (נד) בשקול הדעת - היינו שיש מח' ופסק כאחד מהם ובדרך כלל פוסקים כשני, אבל אפילו אם נשא ונתן עם הרב וחזר בו אינו יכול להתיר, כיון שעשתה חתיכה של איסור, ורק במקרה שיכול לברר שטעה בשיקול הדעת, ולא ששינה דעתו (ש"ך). מחזירים הדין במומחה וקיבל עליו ע"י גדול ממנו (רע"א).
- (נה) ואפילו אם התיר - וי"ח שאם התיר יכול לאסור (ש"ך), וי"א שגם לרמ"א אין מן הראוי אבל אפשר (רע"א).
- (נו) שם - היינו שנעשה איזה מעשה להקל כגון שאכל קצת ממנו או נתערב בין דבר התיר אבל משום קבלת ההוראה ממנו לחדו לא מהני ולא יהא השני רשאי לחלוק להחמיר משקול הדעת (ט"ז).
- (נז) שם - וי"א דאם טעה בשיקול הדעת והתיר מחזירין הוראתו ואוסרים, אפילו בעל כרחו, ואפילו המתיר בעצמו אינו רשאי לנהוג קולא בדבר כיון דלדעת הרוב טעה בשיקול הדעת (פ"ת).
- (נח) אבל במעשה אחר - ואם החכם הראשון אסר מחמת חומר או גדר או סייג אינו יכול להתיר אפילו במעשה אחר (ש"ך). היינו חכם השני ואל מי ששמע מהחכם השני (פ"ת¹⁶).

¹⁴ עי' פתחי תשובה חושן משפט סימן כה ס"ק ב ז"ל: כל מה דסתם לן הב"י בשו"ע ולא חלקו עליו הבאים אחריו הוי דבר משנה, ובמקום שהביא הרמ"א דעת חולקים והסכים עמהם, ג"כ ה"ל כדבר משנה בארצות הללו דנוהגין כוותיה. ובמקום שכתב י"א ולא הכריע, ה"ל סמ"ע וש"ך בהכרעתן כדבר משנה בכל ענין. וכו' ע"ש עוד שכתב דלא ידע בזמנינו זה היכי דמי טעה בשיקול הדעת ודיתברר ודאי שטעו, אחר דקיי"ל כל מה שנזכר בספרי פוסקים ה"ל כטעה בדבר משנה כו', ע"ש.

¹⁵ המורה פטור משום אע"פ שגרם להזיק לא נתכווין להזיק ולא הזיקו בידים, והשליח אונס.

¹⁶ לבדוק? ששמע משם אם יש רב מקומי אסור להורות נגדו, וצ"ע?

מאיר הדעה על כבוד רבו

(לב) ²⁰הרב המובהק שמחל על כבודו בכל הדברים האלו או באחד מהם לכל תלמידיו או לאחד מהם כבודו מחול ואף על פי שמחל מצוה על התלמיד להדרו ²⁰(ואסור לצוותו):

(לג) ²¹יהי כבוד תלמידך חביב עליך בשלך¹⁷:

(לד) ²²אבידת אביו ואבידת רבו (המוצהק¹⁸(נט)) אבידת רבו קודמת(ס) ואם היה אביו שקול כנגד רבו אבידת אביו קודמת היה אביו ורבו נושאים משאוי מניה של רבו ואח"כ מניה של אביו היה אביו ורבו עומדים בבית השבי פודה את רבו ואח"כ פודה את אביו ואם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו: הגה ²³וכן מפרק(סא) משאו קודם לרבו ולע"פ שאינו שקול בחכמה כרבו אזל אין מחזיר אבידת רבו קודם עד שיהא שקול כנגד רבו י"א ²⁴הא לרבו קודם לרבו היינו שלומד עמו בחנם אזל אם רבו שוכר לו רבי ומלמדו רבו קודם לכל דבר(סב) וכן נראה לי עיקר:

(נא) המובהק - אבל אינו מובהק אביו קודם אפילו אינו חכם כלל (ש"ך).

(ס) קודמת - אבל אם אפשר להחזיר את שניהם חייב להחזיר את שניהם (עי' חו"מ רסד ס"א) (ש"ך).

(סא) וכן מפרק - וי"ח (ש"ך).

(סב) קודם לכל דבר - אם הרב לא מלמד בחנם, וכן אם אחר נותן השיכורת לרבו אבידת הנותן קודם¹⁹ (ש"ך), אבל הפוסקים לא חלקו כך (רע"א).

(לה) ²⁵אבידתו קודמת(סג) לשל אביו ושל רבו:

(סג) אבידתו קודמת - אע"פ כן יש לו לאדם ליכנס לפנים משורת הדין ולא לדקדק ולומר שלי קודם אם לא בהפסד מוכח²⁰ (ש"ך).

(לו) ²⁶האומר לחבירו איני מקבל ממך אם היית כמשה מלקין אותו משום בזיון: הגה ²⁷ותלמיד חכם שאמר דבר הלכה בדבר השייך לדידה אם אמרה קודם מעשה שומעין לו ואם לאו אין שומעין לו ודוקא שאמר כך קבלתיו(סד) אזל אם אומר דבר מסביר(סה) ומראה פנים לדבריו והוא נראה שומעין לו אזל אין שומעין לדידה ללא מדמי דברים להדדי שאינו דומים אזל אם הוא פשוט שומעין לו(סו):

(סד) כך קבלתי - י"א היינו דווקא שהרב קיים (ט"ז).

(סה) דבר מסביר - היינו בדבר שהוא פשוט לכל, דאז אין סומכים על המורה אלא על הסברא (ט"ז)

(סו) פשוט - היינו בש"ס או בפוסקים (ש"ך).

קיצור בהנהגת הוראות איסור והיתר העולה מכל הש"ס והפוסקים אשר אסף הרב המחבר זי"א ורוחו הוא קבצם:

א חכם שאסר וחלה הוראתו ונתפשטה מותר לשאול לשני (היינו על אותו החתיכה) רק שיודיעוהו שאסר הראשון ואם מברר שהראשון טעה בדבר משנה או שטעה בשקול הדעת ועל דרך שנתבאר בח"מ סימן כ"ה יכול להתיר אבל אם אינו יכול לברר שטעה רק שיש לו קבלה להתיר או שהוא חולק עליו בשקול הדעת אפילו הראשון חוזר ומודה לדבריו אינו יכול להתיר ואם התירו אינו מותר דשויה חתיכה דאיסורא, ויש אומרים שאפילו השני גדול ממנו בחכמה ובמנין אינו יכול להתיר ויש מתירים בגדול ממנו, ואם התיר הראשון יכול השני לאסור, ואם שניהם יושבים בבית

¹⁷ עי' שו"ת חוות יאיר סי' קנב ז"ל: האמת יעשה דרכו כי מאמר כד ניים ושכיב אינו לגנאי רק שבח גדול ומופלג שלפי מעלתו ומדרגתו של רב א"א לומר עליו שטעה בטעות כזה אם לא שאמרו כד ניים ושכיב.

¹⁸ צ"ע בשו"ע שלא מביאו מובהק, וכנראה שהוא סומך על דבריו בסעיף ל', שהרי בחו"מ רסד ס"ב מביא רבו מובהק.
¹⁹ אם אחר משלם, אז אבידת אביו קודם לרבו (ערוה"ש חו"מ).

²⁰ צ"ע בדבריו שהרי עיי"ש בס"א רסד ס"א שלשון זו נאמר על כל אדם, שאבידתו קודמת לו, וכאן הש"ך מביאו לענין אביו, וצ"ע.

מאיר הדעה על כבוד רבו

המדרש ולא חלה עדיין הוראת הראשון יכול השני להתיר, וכל זה באותו דבר עצמו אבל במעשה אחר יכול להורות היתר אם לא שהראשון אסרו משום הומרא או משום סייג וגדר [כל זה נמצא בסעיף לא]:

ב שני ת"ח שחלוקים זה עם זה בטומאה וטהרה או באיסור והיתר אם הוא דבר תורה הלך אחר המחמיר אפילו הוא קטן ממנו בחכמה ובמנין פירוש שאין לו כל כך תלמידים כמו חבירו ואם הקטן הוא תלמידו אין הלכה כתלמיד במקום הרב אף על פי שהוא מחמיר באיסור תורה ואם נתחכם התלמיד כרבו שוה הוא לו ואם הוא דבר דרבנן אם שניהם שוים שלא נודע איזה מהן גדול הלך אחר המיקל ואם אחד מהן גדול בחכמה או במנין והוא מיקל אפילו עשו מעשה להחמיר כדברי הקטן מהדרין עובדא ואם הגדול מחמיר סומכין על הקטן בשעת הדחק ואם אחד מהן גדול בחכמה והשני במנין דהיינו שיש לו תלמידים הרבה אפילו אינם אומרים דעתם וכ"ש שאם רוב תלמידים אומרים כמותו נקרא זה שגדול במנין גדול נגד חבירו, ואם אחד מהם גדול בשנים לא נקרא גדול בשביל זה וכן סומכים על התלמיד במקום הרב באיסור דרבנן אם הוא שעת הדחק וכן במקום מחלוקת יחיד ורבים אם עשה יחיד להחמיר מהדרין עובדא ואם הרבים מחמירים סומכים על היחיד באיסור דרבנן ושעת הדחק: ג ושעת הדחק היינו דוקא במקום הפסד מרובה או בהפסד מועט לעני בדבר חשוב או לעשיר לכבוד שבת ויום טוב או לכבוד אורחים. ובכל האיסורים חוץ מין נסך אם יכול למכרו לעובד כוכבים ואין הפסד מרובה לא מיקרי הפסד מרובה אף על פי שמפסיד כל הריוח כיון שאין מפסיד הקרן:

ד וכל זה שכתבו היינו בסתם אבל אם תמצא לפעמים עוד צד היתר אחר הן מן הש"ס או שקול הדעת וכיוצא בזה יש לעשות כפי מה שיראה בעיניו ואין לדיין אלא מה שענינו ראות אם הוא בר הכי שיודע להכריע ולהבין ולהורות, ומטעם זה אם תמצא באיזה מקומות בש"ס ופוסקים דברים סותרים לכללם אלו הוא מפני שיש שם איזה צד או טעם אחר:

ה זה שתמצא בכמה מקומות בדברי המחבר והרמ"א או שאר אחרונים שמביאים בתחילה סברא אחת בסתם ואחר כך יש מי שמתיר או יש מי שאוסר או יש מתירין או יש אוסרים או יש מי שחולק או יש חולקים הוא מפני שנראה להם עיקר כהסברא שכתבו בסתם והסברא האחרת היא טפלה בעיניהם ועל כן צריך עיון וישוב הדעת מפני מה היא טפלה אם מפני שהוא כקטן נגד גדול או תלמיד נגד הרב או יחיד במקום רבים ועל הדרכים שאמרנו ואם היא טפלה מחמת שהיה בעיניהם בחזקת קטן נגד גדול כיון שאינו בבירור קטן נגד גדול לא מהדרין עובדא אם עשה להחמיר באיסור דרבנן ואם הוא איסור תורה אין להורות כסברא הטפלה לא להחמיר ולא להקל אפי' בשעת הדחק ויש לבעל נפש להחמיר לעצמו באיסור תורה:

ו אם הרב והתלמיד מסכימים לדעת א' מונים להם שנים באיסור והיתר אפילו הוא צריך להסברת הרב ובשעה שמלמדו הרב הדין הוא סומך על פיו:

ז אם אין הרבים מסכימים מדעת א' אלא כל אחד יש לו טעם בפני עצמו והם מסכימים לענין הדין אין לסמוך עליהם להתיר באיסור תורה ובאיסור דרבנן:

ח כל מקום שדברי הראשונים כתובים על ספר והם מפורסמים והפוסקים האחרונים חולקים עליהם חולכים אחר האחרונים, אבל אם נמצא לפעמים תשובת גאון ולא עלה זכרונו על ספר ונמצא אחרים חולקים עליו אין צריך לפסוק כהאחרונים שאפשר לא ידעו דברי הגאון ואי הוי שמעי הוי הדרי בהו ויש חולקים שאין שומעים לאחרונים נגד גדולי הראשונים ויש להחמיר ומכל מקום אם האחרון מביא דברי הראשון וחולק עליו אם הוא מפורסם בכך שהוא ראוי לחלוק יכול לסמוך עליו וצריך להתישב בדבר

מאיר הדעה על כבוד רבו

מיהו אם יש ביד המורה להכריע יכול לפסוק כאיזה שירצה ומכל מקום אין לחלוק על הגאונים הקדמונים, ומקודם הרי"ף כבר פסקו דורות הגאונים:

ט כשם שאסור להתיר את האסור כך אסור לאסור את המותר אפילו בשל עובר כוכבים ואפילו במקום שאין הפסד מפני שעל הרוב יש בו צד הקל במקום אחר מחמת שנאסר והוי חומרא דאתי לידי קולא ואף על פי שלפי הנראה לא יבא מזה צד קולא אסור שאפשר שיתגלגל ויבא קולא עד אחר מאה דברים, לפיכך אם הוצרך לאסור מחמת ספק או מחמת חומרא בזה שאין האיסור ברור כשמש צריך המורה לומר שאין האיסור ברור אלא שאנו מחוייבים להחמיר וכל שכן אם המורה מתיר בשעת הדחק וכיוצא בו שיאמר לו כן:

י בית דין אחד בעיר אחת שנחלקו בדבר אסור להורות מקצתן כך ומקצתן כך משום לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות ודבר זה גורם מחלוקת בישראל והתורה נעשית כשתי תורות וכן אסור לעשות כל כת וכת מהם כדבריו או לנהוג כן אף על פי שאין מורין כן להדיא אף על פי ששניהם שוים בחכמה ובמנין אלא ישאו ויתנו בדבר הרבה עד שייסכימו כולם לדעת אחת ואם אי אפשר בכך אם הוא דבר תורה יעשו הכל כדברי המחמירים ואם הוא דבר דרבנן יעשו הכל כדברי המקילים ושתי בתי דינים בעיר אחת יכולים להורות אלו כך ואלו כך ודוקא בשני בתי דינים ידועים אבל אם אין ידועים שני בתי דינים בעיר אסור לנהוג מקצת העיר כך ומקצת העיר כך ואף על פי שעל ידי מחלוקת זה נעשו שני בתי דינים אסור מכל שכן שדבר זה מרבה מחלוקת ואם ב"ד א' גדול מחבירו דינן כשני ת"ח החולקים בדבר וא' מהן גדול מחבירו ועל דרך שנתבאר למעלה:

^א סנהדרין קי ע"א.

^ב רמב"ם ת"ת ה ב.

^ג מהר"י (תרומת הדשן ח"ב) סי' רלח.

^ד סנהדרין ה ע"ב עירובין סג ע"א רמב"ם ת"ת ה ג.

^ה תוס' עירובין סב ע"ב ד"ה רב ותוס' סנהדרין שם ד"ה אלא.

^ו רמב"ם שם.

^ז מרדכי &.

^ח תוס' סנהדרין ה ע"א ד"ה נקמינא.

^ט מהר"ק קיז ענף ג.

^י ראש, עירובים פרק הדר סי' ב'.

^{יא} תסו' עירובין סב ע"ב ד"ה רב חסדא וראש שם.

^{יב} הגהמות ממימנות ת"ת פ"ה.

^{יג} שם אות ו'.

^{יד} עירובין סג ע"א.

^{טו} שם, ורא"ש שם.

^{טז} ע"ז יט ע"ב.

^{יז} מהר"ק קסט.

^{יח} סנהדרין ק ע"א.

^{יט} רמב"ם ממרים פ"ו ה"ג.

^כ רש"י שם.

^{כא} ברכות כז ע"ב.

^{כב} ר' יונה ברכות יח ע"ב ד"ה והנותן.

^{כג} סנהדרין קא ע"ב.

^{כד} רמב"ם ת"ת ה ו.

^{כה} רוקח סימן של"ה.

מאיר הדעה על כבוד רבו

- כז ברכות כז ע"א
כח פסחים נא ע,א.
כט מהר"י ווייל (דינין והלכות סימן לו).
לז חידושי אגודה פרק מקום שנהגו סי' נ.
לא רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ו.
לב יומ"א נג ע"א.
לג ר"ן מו"ק ג ע"ב ד"ה כתיב.
לד רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ו.
לה קידושין לג ע"א ורמב"ם פ"ו הלכות ת"ת ה"ח, ועי' הגהות מיימוני פרק ו' ד"ק ה"ח.
לו תוס' שם ד"ה אין ת"ח.
לז יומא לו ע"א.
מז הגהות מיימונית פ"ו הלכות ת"ת או תב'
מח מרדכי ברכות סי' קסו בשם הראב"ה.
מט שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רפא.
נא כתובות צו ע"א.
נב רמב"ם ת"ת ה ח ועי' נמ' ברכות כז ע"ב.
נג ב"ב קיט ע"ב.
נד קידושין לג ע"ב.
נה רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ט.
נז תרומת הדשן מג.
נח יראים כב ע"ד.
נז רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ט.
מח רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ט.
מט רמב"ם ת"ת פ"ה ה"ט.
י' תורת אדם ענין קריעה עמוד נט.
יא תורת האדם ענין הקריעה עמוד נה.
יב שם.
יג שו"ת תשב"צ ה,א קכב, ורש"י סוכה כ ע"א ד"ה הריני.
יד עירובין צט ע,א.
יז ר' ירוחם כב ע"ד.
יז ב"מ לג ע"א.
יז מהרי"ק שורש ק"ע
יח תורת אדם ענין הקריעה עמוד נג.
יט אבות ה ז.
ס ע"ז יט ע"ב
סא ע"ז ז ע"א חולין מד ע"ב.
סב קידושין לב ע"א & רא"ש שם סי' נג.
סג פסקי מהרא"י קכז.
סד אבות ד יב.
סה ב"מ לג ע"א.
סו רא"ש שם סי' ל'.
סז ספר חסידים תקפה.
סח ב"מ לג ע"א.
סט אורחות חיים.
ע תוס' יבמות עז ע,א ד"ה אם.